

Afkoelen in de bergen

Wanneer de warmte ondraaglijk wordt en zelfs de nacht geen verkoeling meer brengt, dan zoek je in Nederlands-Indië een andere uitweg. Je gaat afkoelen in de bergen, oftewel, een 'koude neus halen'.

‘Als we Buitenzorg binnenreden, dropen de bomen nog van het nat. Dan geurde alles naar aarde, vocht en gras en dan was het alsof je voor het eerst weer diep ademen kon.’

(Rob Nieuwenhuys: Baren en oudgasten)

Koude neus?

Als de eerste zonnestrallen Nederland doen ontwaken uit een winterslaap, verdwijnen de lange broeken à la minute de kast in en worden de korte rokjes, shirtjes en shorts tevoorschijn gehaald. De terrassen stromen vol evenals de stranden waar we, na een paar uur in de file te hebben gestaan, bezweet aankomen en waar we vervolgens met moeite een plekje weten te veroveren voordat we eindelijk gestrekt kunnen gaan. Hier, in het regenachtige Nederland, aanbidden we elk straaltje zon en willen we de zeldzame warmte uitbuiten en benutten. We zijn blij als we de ijzige kou eindelijk achter ons kunnen laten. En als de warmte haar bezoek aan ons land overslaat, boeken we massaal die last-minute all-inn vakantie naar Turkije, want zon zullen we krijgen. Dat was vroeger in het oude Indië wel anders.

In het Nederlands-Indië van de negentiende eeuw zocht je verkoeling in de bergen om de broeierige warmte van de stad te ontvluchten. Je ging ‘naar boven’ om een ‘koude neus’ te halen want daar was het immers ‘schaduwrijk, koel en fris’. De Nederlanders haalden hun frisse neus wanneer ze met verlof naar het koude Nederland gingen, maar

de Indische mensen bleven thuis. Zij zochten hun verkoeling in de bergen, lieten een koel briesje hun reukorgaan opfrissen en door het ijskoude bergwater uit de pantjoran werd zelfs het mandiën een totaal andere belevenis.

Buitenzorg

In de VOC-tijd trok men al de bergen in om de muskieten en malaria te ontvluchten. Batavia was vies. Eind zeventiende eeuw, begin achttiende eeuw trok men steeds meer naar ‘buiten’. Er werden tuinen aangelegd die fungeerden voor vermaak. Een frisse neus halen was in die tijd synoniem voor ‘weg uit die vieze lucht’, even gezonde lucht opsnuiven. Het kon hels warm zijn, tropisch vochtig, en om dat allemaal te ontvluchten, bouwde de elite buitenhuizen. Zo ontstond er een ander type steden die meer naar de hoogvlakten en de bergen trokken waar het koeler was. Ten zuiden van Batavia werd het zomerverblijf Buitenzorg, nu bekend als Bogor, gebouwd voor de gouverneur-generaal en zijn staf. Later werd het stadje, inmiddels het officiële politieke centrum van de kolonie, een aantrekkelijk toegangsoord voor de welvarende Batavianen die de ‘warmte en vochtige omgeving van Batavia’ wilden

Een vakantiehuisje in de bergen

‘We waren altijd bepakt en bezakt met eten’

Picknicktocht in de bergen op paardjes

verruilen voor een ‘koeler en aangener bergklimaat’. Rob Nieuwenhuys schrijft hierover in *Baren en Oudgasten*:

Als het in Batavia snikheet was in de kentering, als de grijze en zwarte wolken kwamen en weer afdreven naar het zuiden, dan zeiden we: in Buitenzorg zal het wel regenen. Soms als het te erg werd, als in Batavia de nachten zelfs geen verkoeling meer brachten, als de hele natuur broeide en al wat blad was lusteloos omlaag hing, als het gras verdord was en de grond gebarsten, dan zei mijn vader wel eens als hij van kantoor thuiskwam: we gaan een koude neus halen en dan wisten we dat we naar Buitenzorg zouden gaan. Dan werd interlokaal Hotel Bellevue opgebeld en na de rijsttafel om een uur of drie in de middag, stond de auto voor ons huis en reden we weg in een feestelijke stemming.

Picknicken in de bergen

De elite vermaakte zich dus wel, maar hoe zat het met de ‘gewone’ Indische bevolking? Volgens Lilian Duccelle (Sitoebondo, 1919) gingen ze niet regelmatig. Ze is in totaal misschien vijftien keer de bergen ingetrokken naar Batoe bij Malang op zoek naar verkoeling. Er was in de begin jaren dertig nog geen openbaar vervoer, dus werd er in kleine busjes gereisd. Lilian: ‘Het was te duur om alleen te gaan. Je trommelde je kennissen en familie op en ging samen met zo’n zes à acht personen. We kenden geen lange vakanties, maar gingen voor een paar dagen of een klein weekje of soms voor een dagje. Als iemand een auto had, dan gingen we met de

auto. Vakantie bestond toen niet. Nederlanders gingen met verlof naar Nederland, maar de Indische mensen gingen picknicken. Er was altijd eten. We namen droge gerechten mee en pisang goreng.’

Er waren bungalowparken, en eigen huisjes, maar die waren voornamelijk in het bezit van Nederlanders. Een aantal bedrijven beschikte echter over vakantiebungalows voor hun personeel. Zo had Internatio de beschikking over ‘Cantecler’ (Pasir Geulis) op Tjimatanjan. De vader van Adrienne Zuiderweg werkte voor dit bedrijf en kon in de jaren vijftig zo’n huisje huren.

Adrienne: ‘Het huisje waar wij naar togingen, lag hoog op een heuvel en voor ons kinderen was het grasveld ervoor een groot speelveld. Het kon er ‘s nachts, vergeleken met Jakarta, behoorlijk afkoelen. En dus vatten we kou.’

Ook waren er hotels of je had simpelweg familie in de bergen wonen waar je op bezoek ging en anders ging je dezelfde dag weer naar huis. Volgens Lilian was één dagje buiten meer dan genoeg. Eenmaal aangekomen in de bergen, namen de kinderen hun toevlucht tot de kali en renden vrij rond. Het eten lag uitgespreid over een groot kleed. De vrouwen kletsten met elkaar. Er werd geluierd maar ook gewandeld. Lilian: ‘Je zocht de natuur op. De bergen waren prachtig, onvergetelijk mooi. Je was even uit de sleur van de warmte. Even een andere omgeving. Volkomen anders. Op de laagvlaktes had je sawa’s, in de bergen was er stilte. Het Indische leven was zo simpel, we hadden weinig behoeften.’

Moeder en dochter aan de wandel in Batoe